

ZBOR ZAPS

SODELOVANJE STROK V SKLOPU NAČRTOVANJA ODPRTEGA PROSTORA

Uvodni prispevek na Zboru ZAPS, 1. oktober 2026, Vegova 8, Ljubljana
Darja Matjašec, univ. dipl. inž. kraj. arh., Oddelek za krajinsko arhitekturo, BF UL

Prispevek se načrtno ne ukvarja z »razmejitvami« med delom krajinskih arhitektov in arhitektov in se ne ukvarja z regulacijo poklica arhitekta in krajinskega arhitekta. Osredotoča se na izzive današnjega časa v urbanizmu in načrtovanju odprtega prostora in na samo kakovost odprtega prostora.

Izzivi v urbanizmu in načrtovanju odprtega prostora so neposredno povezani s cilji Združenih narodov za trajnostni razvoj in zavez EU. Ključni izzivi so rast in zgoščevanje mest, podnebne spremembe, dostopnost in mobilnost, socialna neenakost, varstvo okolja ter zdravje in dobro počutje prebivalcev. Pomembno vlogo pri uresničevanju ciljev trajnostnega razvoja v urbanih okoljih imata zelena in modra infrastruktura, saj prispevata k blaženju vplivov podnebnih sprememb, blagodejno vplivata na zdravje in dobro počutje ljudi, povečujeta biotsko pestrost, omogočata upravljanje padavinske vode ipd.

Slovenska študija *Podnebna ranljivost in tveganja za mesta in druga urbana naselja* (1) opozarja, da bodo posledice podnebnih sprememb v številnih slovenskih krajih velike, kar zahteva prilagajanje mest na vročino, ekstremne padavine, požare in druge naravne nesreče.

Analiza urbanega območja Kopra in Izole (2), ki smo jo izvedli s študenti krajinske arhitekture v studiu kaže, da visok delež območja predstavlja tveganja naravnih nesreč, kot so dvig morske gladine, urbane in rečne poplave, požari, plazovi ipd. Analiza je tudi pokazala, da velik delež prebivalcev nima ustreznega dostopa do zelenih površin, zelene površine pa v večji meri zagotavljajo le majhno število ekosistemskih storitev, kar pomeni, da niso dovolj kakovostne in opravljajo svojih funkcij. Na območju Kopra in Izole bi tako morali načrtovati nove zelene površine, obstoječe pa prenoviti. Ker ni dovolj prostora za nove zelene površine, bi bilo treba nadgraditi izvedbene pogoje za odprt prostor in zelene površine znotraj drugih namenskih rab. Na območjih toplotnih otokov bi bilo potrebno načrtovati zmanjševanje neprepustno grajenih površin in povečevati prekritost tal z drevesnimi krošnjami. Koper in Izola v slovenskem merilu nista izjema, podobna situacija je v drugih mestih.

Preprosti izvedbeni pogoji, ki določajo delež raščenega terena in število dreves znotraj namenskih rab, ki niso zelene površine, ne omogočajo načrtovanje kakovostnega in ekološko učinkovitega prostora. Zato so potrebna bolj izpopolnjena orodja, ki upoštevajo različne vrste zelenih površin oz. zelenih pokrovov, njihovo prepustnost in sposobnost zadrževanja padavinske vode ter biodiverziteto. Kot primer takega orodja prispevek predstavlja berlinski BAF (Biotope Area Factor), urbanistični kazalnik, ki meri delež funkcionalne zelene in ekološko učinkovite zelene površine na območju, ki ga načrtujemo.

V Sloveniji sicer vztrajamo z obstoječo regulacijo na izvedbeni urbanistični ravni in se ne ukvarjamo z vprašanjem kakovosti odprtega prostora in z mankom javno dostopnih zelenih površin. Res slabo stanje v prispevku ponazarjam z nekaj aktualnimi novogradnjami, ki v odprtem prostoru ne upoštevajo trajnostnih ciljev. Tudi če se posamezni projekti začnejo izvajati ambiciozno, prihaja do težav z usklajevanjem različnih načrtov, predvsem tistih, ki jih izdelujejo gradbeni inženirji. To so na primer intervencijske poti in velika količina različnih komunalnih vodov. Tiste zelene površine, s katerimi želimo doseči velik ekološki prispevek v obliki zadrževanja padavinske vode, biodiverzitete in vpliva na mikroklimo, niso združljive z intervencijskimi potmi in raznimi komunalnimi vodi, zato so usklajevanja s predstavniki gradbene stroke zahtevna in naporna. Slabo učinkovita so še posebej takrat, ko krajinski arhitekti nimamo vloge vodje projekta. V takih situacijah pogosto nismo razumljeni in prihaja do usklajevanja prepozno, ko marsikateri projektant komunalnih vodov ni več pripravljen spreminjati svojih rešitev. V takih primerih prihaja do situacij, ko se morajo rešitve v parterju prilagajati komunalnim vodom in jaškom, posledice pa se kažejo v manj kakovostnem odprtem prostoru ali zeleni površini.

Prav tako je nujno usklajevanje sestav z arhitekti, ker so zelene površine velikokrat podkletene zaradi podzemnega parkiranja. Že od vsega začetka mora biti jasno, kakšna mora biti globina tal nad garažo zaradi statike, odvodnjavanja ipd. Vsebine so zahtevne in je narobe, če je delo krajinskega arhitekta zreducirano na nekoga, ki na koncu naredi zasaditveni načrt. To kaže na popolno nerazumevanje potreb današnjega časa v odprtem prostoru in res skrajno za družbo in prostor škodljivo razmišljanje.

Odpri prostor ni preostanek med stavbami oz. medprostor, temveč kompleksna in enakovredna ter popolnoma samostojna sestavina prostora. Projekti odprtega prostora in zelenih površin, kadar so vezani na stavbe (pa tudi sicer, ko niso), so postali tako kompleksni, da jih ni več mogoče obravnavati kot podrejeni del projektiranja stavbe. Pri zahtevnejših zasnovah bi bilo zato smiselno projektiranje stavbe in projektiranje odprtega prostora voditi kot dva vzporedna, vendar tesno usklajena projekta. Vodja projekta namreč pogosto ne more dovolj kakovostno in učinkovito usklajevati obeh področij, ker sta vsebinsko in tehnično popolnoma različni, praviloma pa je vedno vsa pozornost v vseh ozirih (!) usmerjena v projektiranje stavbe in njeno gradnjo.

Odpri prostor je podnebno zavarovanje, socialno tkivo in temelj kakovostnega življenja. Zato je nesprejemljivo, da se delo krajinskih arhitektov še vedno podcenjuje, omejuje ali odriva na konec načrtovalskega procesa, na rob.

Krajinski arhitekti smo člani ZAPS. ZAPS bi morala delovati na način, da o strokovnih vprašanjih posamezne stroke primarno odločajo njeni predstavniki ali pa naj se uvedejo mehanizmi soglasja na način, da bo dosežena uravnotežena zastopanost. ZAPS bi morala zaščititi avtonomijo manjšinskih strok, preprečevati konflikte interesov in ves čas preizpraševati strokovno legitimnost ter kakovost našega prostora.

- (1) MALEK, Ž., GOLOBIČ, M., DEBEVEC, M., MAROT, N. (2025). Ocena podnebne ranljivosti in tveganja za mesta in druga urbana naselja, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Poselitev_ocena-ranljivosti_15112025_koncno-porocilo.pdf
- (2) BRATEC, Katja, SARA, Dobnikar, GREGOR, Anja, KASTELIC, Ines, KOČEVAR, Katja, KUNST, Gašper, MARKELJ, Lara, PILKO, Ana, PODJED, Metka, PRESKAR, Zala, RAVBAR, Anja, RETKO, Urška, ROMIH BOVHAN, Tamara in ZALAZNIK, Neja, 2025, Več dreves, manj nebes! : Zasnova zelenega sistema urbanega območja Kopra in Izole [na spletu]. Mentorja: doc. Darja Matjašec, doc. Nejc Florjanc. Elaborat, predštudija, študija. Ljubljana : Biotehniška fakulteta , Odd. za krajinsko arhitekturo. [Dostopano 30 september 2026]. Pridobljeno s: <https://hdl.handle.net/20.500.12556/RUL-172861>